

Introduktion Ny Skriftlighed

Alle fag er i bund og grund sprogfag, da vores viden om faglighed i alle fag udtrykkes sprogligt. Dette giver sig selv i humanistiske fag, men gælder også for samfundsfag og naturvidenskab. Den mundtlige faglighed kan med fordel suppleres med det skriftlige i undervisningen i alle fag.

Gymnasireformen har indført nye rammer for og mål med elevernes skriftlighed. Dels fokuseres der på skrivning som både mål og middel i elevernes læring. Dette medfører et udvidet register for skriftlighed, hvor ikke kun produktgenrerne er i højsæde, men også den skriftlighed, hvori eleven kun henvender sig til sig selv. Dels tydeliggøres to vinkler på arbejdet med skriftligheden: en fagvinkel og en elevvinkel. Med fagvinklen sættes der fokus på de fagspecifikke skrivekompetencer og på skrivning som et redskab til at lære fag. Med elevvinklen sættes der fokus på elevens almene skrivekompetencer som en del af de almene studiekompetencer. Det er dermed blevet vigtigt, at fagene reflekterer over egen skrivepraksis og over de faglige og almene skrivekompetencer, som eleverne derigennem kan erhverve sig. Og det er blevet et krav, at alle fag på baggrund af sådanne refleksioner indgår i et tværfagligt samarbejde om udviklingen af elevernes almene skrivekompetencer. "Skriftligt arbejde skal både inden for det enkelte fag og på tværs af fag bidrage til elevernes kompetenceudvikling" (Stx-bekendtgørelsen §92). Dette fokus på de almene kompetencer og på vægtning af samarbejde og progression på tværs af fag præciseres i bekendtgørelsens bilag 4:

Eleverne skal kunne finde og udvælge relevant stof samt behandle og skriftligt formidle centrale enkelt- og flerfaglige emner.

Eleverne skal under anvendelse af faglig viden, grundlæggende metoder i faget/fagene og relevant dokumentation kunne give en klar, sammenhængende og nuanceret skriftlig fremstilling, der bygger på følgende studieforberedende skrivekompetencer:

- genrebevidsthed*
- sproglig korrekthed*
- disposition*
- argumentation*
- anvendelse af citater, figurer, illustrationer m.v.*
- præsentation*
- relevante henvisninger, noteapparat og litteraturliste.*

Implicit i skrivekompetencen ligger to faktorer; en generel skrivefaktor, G-faktor, og en faglig skrivefaktor, kaldet F-faktor. At bidrage til elevernes G-faktor er et fælles projekt for gymnasiets fagrække, hvorimod F-faktoren henhører under de forskellige fag; til det at lære et fag hører at lære et fagligt skriftsprog, og at mestre et fag fordrer, at man mestrer fagets diskurs. Det er imidlertid en umulighed at lære alt i alle fag, og eleverne er derfor nødt til at erhverve sig nogle skrivekompetencer, som er generelle (almene), og som de også formår at anvende som sådanne. Dvs. at eleverne er nødt til at kunne overføre viden og kompetencer fra et fag til et andet. Det kræver, at eleverne bliver i stand til at dekontekstualisere deres viden og kompetencer; det generelle i bl.a. kompetencerne i bilag 4 ligger netop i, at de ikke er kontekstbundne,

men kan og skal bruges i alle fag. Denne dekontekstualisering – almen-gørelse – af viden og kompetencer sker ikke automatisk, men skal stilladseres. Overførselsværdier skal påpeges, der skal vises ud af faget, og der skal vises ind i (også) andre fag.

Endvidere skelner man mellem to former for skrivning, tænkeskrivning og formidlingskrivning, med hver sin funktion og hver sit mål. Tænkeskrivning er ind-tekst, hvor skrivning er tænkningens redskab, hvor målet er at skrive sin viden frem, og hvor modtageren er en selv. Formidlingskrivning er ud-tekst, hvor målet er at skrive resultatet af ovenstående sammen til et færdigt produkt, og hvor modtageren er en læser, der er fraværende i tid og rum. Ny skriftlighed har øget fokus på skrivning som tænkningens redskab og som et middel til at udvikle de faglige kompetencer, også i fag der ikke har en skriftlig dimension. Tænkeskrivningen kan med fordel inddrages i stilladseringen af fx formidlingskrivning og mundtlighed.

Overordnet kan skriveprocessen opdeles i fire faser – at finde, at fokusere, at formidle og at revidere. Heraf er de første to faser tænkeskrivning, og de sidste to formidlingskrivning. Ved en større opgave skriver mange elever ganske lidt eller slet ingenting i de to første faser – at finde og fokusere. At komme i gang med formidlingskrivningen kan derfor virke uoverskueligt, fordi en stor mængde tilegnet information kan være svær at få hul på og nedfældet på skrift. Desuden er mange elever tøvende over for gennemgribende revision, og vil nødtigt vende tilbage for at kassere eller ændre voldsomt, når først et materiale er formidlet og et kapitel skrevet. Et overordnet mål for skriftlighed er derfor at kunne anvende det som en cirkulær læringsproces, der veksler mellem ind-tekst og ud-tekst.

I nedenstående oversigt er udvalgte begreber forklaret, og de vedhæftede dokumenter indeholder dels en mulig opgørelse over almene skrivekompetencer, dels en progressionsplan for arbejdet med elevernes almene skrivekompetencer på Lemvig Gymnasium, og dels et idékatalog. Idékataloget indeholder for hver almene del-kompetence en række forslag til, hvordan man kan arbejde med netop denne kompetence – hvordan den kan stilladseres, konkrete forslag til opgaver og fag og muligheder for at udnytte flere af ovenstående principper i, rammer for og mål med elevernes skrivning.

Begrebsforklaring

Dekontekstualisering: at overføre viden, metode eller kompetence fra en faglig kontekst til en anden – at gøre en fagspecifik kompetence til en almen kompetence.

Diskurs: et fags begreber, teorier og metoder, et fagspecifikt sprog hvor ordvalg og argumentation er afgørende for præcision og gyldighed, heri ligger også en fagspecifik vægtning af undergenerne (fx beskrive, redegøre og diskutere)

F-faktor: faglige skrivekompetencer, der er knyttet til fagets diskurs

Formidlingskrivning: at skrive sin viden sammen til et færdigt produkt, skrive for at præsentere et stof for en læser, der er fraværende i tid og rum (f.eks. biologirapport, AT-synopsis, SRP)

G-faktor: generelle eller almene skrivekompetencer, der er fælles for fagene

Processkrivning: Skriftlighed, hvor der er fokus på processen, og hvor eleverne får respons på ikke-færdige dele eller udgaver af opgaven.

Skrivningens faser: finde – fokusere – formidle - revidere

Stilladsering: model eller ramme for en opgave til støtte for elevernes skriveproces, kan ligge i opgavestillingens udformning, arbejdsformer, processen, undervisningsformer ...

Syv-trins-skriveøvelse

1. Lav individuel hurtigskrivning om emnet (2 minutter, ingen pause, ingen korrektur)
2. Find tre nøglebegreber om emnet ud fra hurtigskrivningen og brug hvert begreb i en sætning der er relevant for emnet (evt. "Det jeg prøver at få frem her....")
3. Omformuler sætningerne til et hovedspørgsmål til emnet (vurder om det peger i den rigtige retning, om det er interessant, om det er for abstrakt eller for generelt)
4. Formulere alternative spørgsmål til hovedspørgsmålet (fx byt spørgeord, stil det på en overdreven, fræk eller naiv måde, gør spørgsmålene så simple som muligt)
5. Diskuter hovedspørgsmål og alternative spørgsmål med en anden person og juster evt. spørgsmålene
6. Beslut dig for et endeligt hovedspørgsmål og skriv det øverst på en ny side
7. Forklar og begrund hvorfor spørgsmålet er værd at stille og få svar på

Tænkeskrivning: at skrive sin viden frem, skrive for sin egen skyld med sig selv som modtager (f.eks. notater, brain storm, hurtigskrivning)

Undergenerer: sproghandlinger, der udgør dele af genrer, fx beskrive, redegøre, analysere, forklare, argumentere og undersøge. Vægtningen af og indholdet i disse undergenerer kan variere fra fag til fag, hvilket bør ekspliciteres.